

P O P Ü L E R T A R İ H

Tarihi Değiştiren Günler Ali Çimen

Avrupalı Hristiyanlar Kudüs'e doğru yola çıkıyor

PAPA II. URBAN HAÇLI SEFERLERİNİ BAŞLATIYOR

27 Kasım 1095

"Tanrı öyle istiyor!"¹

Urban

Papa II. Urban belki de Orta Çağ'ın en etkili konuşmasını yapıyor ve Avrupa'daki Hristiyanları Müslümanlara karşı savaşmaya ve onların elinde bulunan kutsal toprakları almaya çağırıyordu. Sloganıysa gayet vurucuydu: "Deus le volt!" (*Tanrı öyle istiyor!*)

On birinci yüzyılın sonlarında Kutsal Topraklar, yani bugünkü Filistin toprakları, Avrupalı Hristiyanların gözünü üzerinden alamadıkları bir diyardı. Altıncı yüzyıldan beri Hristiyan hacılar dinlerinin doğduğu bu topraklara hac yolculuğu yapıyorlardı. Selçuklu Türkleri bölgenin kontrolünü ele geçirince, Hristiyanların bölgeye girişini yasaklamıştı.

Bizans İmparatoru I. Alexius, Müslüman Türkler Bizans'ın kapılarına dayanınca Urban'dan yardım istedi. Bu, Papadan istenen ilk yardım değildi ama Urban açısından mükemmel bir zamanda gelmişti. Nitekim Papalığın gücünü pekiştirmek isteyen Urban, Hristiyan Avrupa'yı kendi komutasında birleştirmeye ve kutsal top-

---

1 E. Christopher Reyes, *In His Name*, AuthorHouse, 2010, s. 110.

Papa II. Urban, Clermont'taki Pazar yerinde yaptığı ateşleyici konuşmayla Hristiyanları silaha sanlmaya çağırmıştı. İstikamet Kudüs, hedef, Türklerdi...

rakları Türklerin elinden almaya yönelik çabasına bu sayede soyundu. Yüzlerce din adamı ve soylunun bir araya geldiği Fransa'da, Clermont konsülünde tüyleri diken diken eden bir konuşma yapan Papa, fakir olsun zengin olsun tüm Hristiyanları birbirleriyle didişmeyi bırakmaya ve Kudüs'ü "kâfir" Müslümanların elinden kurtarmak için doğudaki kardeşlerine yardım etmeye çağırdı.

Cazip teşvikler sunmayı da ihmal etmiyordu. Dedğine göre, Haçın gölgesinde ölenlerin günahları bağışlanacaktı. Çağrısı ortalığı alevlendirmeye yetti. Avrupa'daki tüm din adamları Müslümanlara karşı çıkılacak Haçlı Seferi için asker toplamaya koyuldu. *Urban*'ın çağrısına 60 ila 100 bin civarında eli kılıç tutan Hristiyan cevap vermişti. Tabii ki katılanların hepsinin kalbi Hristiyanlık ateşiyle yanıp tutuşuyor değildi. Doğunun dillere destan zenginliklerinin hayaliyle başı dönen soylular da Kudüs için kılıç kuşanmakta gecikmemişti. Bu soyluların sefer boyunca tek yaptığı hem gidişte hem de dönüşte, yol üzerinde karşılaştıkları ve kendi “kutsal misyonlarına” katılmayı reddeden masumları tepelemek ve mallarına el koymak olacaktı.

“Sonuç olarak Kudüs’e ulaşan toplama Hristiyan ordusu, profesyonel İslam ordusu karşısında çok zayıf verse de şehri kuşatıp almayı başardı. Müslümanlara ve Yahudilere dönük büyük bir kıyım yapıldı. *Urban*, Kudüs’ün alınmasından iki hafta kadar sonra öldü, ama son nefesini verdiği anda Hristiyan zaferinin haberi henüz Avrupa’ya ulaşmamıştı. Hristiyanlığa yaptığı büyük katkılardan dolayı *Urban*, 1881’de Katolik Kilisesi tarafından kutsandı.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Urban’ın fitilini ateşlediği ilk Haçlı Seferi, takip eden iki asır boyunca yapılacak yedi seferin ilki olarak kayıtlara geçti. Haçlı Seferleri aslında Avrupa’nın genişleme, büyüme devrine rastlamıştı. Bu seferlere Kudüs’ün Müslümanların elinden alınması hedefiyle bir kutsal savaş havası verilmiş olsa bile, asıl amaç yeni toprakların fethedilmesiydi. Nitekim *Urban* konsülde “Bu memleket artık sakinlerini doyurmaktan acizdir; onun için mülkü tahrip ediyor ve bitmez tükenmez şekilde birbirinizle savaşıyorsunuz.”² diyerek yeni topraklara işaret etmişti. Özetle Papa *Urban*, Hristiyanlarla Müslümanlar arasında şok dalgaları halen bile hissedilen düşmanlık tohumlarını ortaya saçaan din adamı olarak tarihteki yerini almasıyla

2 Suzanne McIntire, William E. Burns, *Speeches in World History*, Infobase Publishing, 2010, s. 93.

birlikte, aynı zamanda Hristiyan Avrupa'nın yayılmacılığını hayata geçiren bir ideologdu da. Uzun lafın kisası, tek bir adam, üstelik de asırlar boyu sürececek şekilde, Batı'yla Doğu'nun birbirlerini algılama şekline damga vurmuştu. Öte yandan, savaşlar aynı zamanda birer kültürel etkileşim de olduğu için Batı, Haçlı Seferleri sayesinde Doğu'daki bilgi birikimi ve teknolojiyle tanışacak, bunun tohumlarını Avrupa'ya taşıyacak, tohumlar Rönesans'la çiçek verecekti.

Akılda kalanlar

- ✓ *Aslında ilk Haçlı seferi fikri Papa VII. Gregarius'a aitti. Hayata geçiren kişiye Papa II. Urban oldu.*
- ✓ *Kilisenin fazlasıyla dünyevi meselelere odaklandığından şikâyetçi olan Urban, Papalığı devralır almaz burayı tekrar daha dini bir çizgiye çekmeye çalıştı. Siyasi olduğu kadar kutsal bir misyon da yüklediği haçlı seferi de bu görüşüne hizmet etti.*
- ✓ *Urban'ın sefer çağrısı, özellikle Fransa'daki Hristiyanları hedefliyordu. İspanya'daki Hristiyanların ülkelerinde kalıp İber Yarımadası'ndaki Endülüs Müslümanlarıyla savaşmaları istenmişti.*
- ✓ *Papalığın teşvikiyle gerçekleştirilen bütün Haçlı Seferleri, 11-13. yüzyıllar arası Anadolu'da ve kutsal mekânların bulunduğu Kudüs'te Batı'nın hükümrانlığını kurmak için düzenlendi. Bu seferlere katılanların zırhlarının ve silahlarının üzerine işlenen haç işareti, seferlere de adını verecekti.*

Doğu Roma'nın başkenti Müslümanların eline geçti

FATİH KONSTANTİNOPOL'ÜN AŞILMAZ SURLARINI AŞIYOR

29 Mayıs 1453

“Asya steplerinden kopup gelen ikinci İslami dalga Orta Çağ'ı silip süpürdüğünde, en büyük ödülleri, kırmızı elmaları Konstantinopol'dü. Şehir neredeyse bin yıl boyunca her 40 yılda bir işgalden kurtulmayı başarmıştı. Ta ki II. Mehmed'e dek. Zafere susamış 22 yaşındaki bu sultan, 1453 Nisanı'nda şehir duvarlarına dayandığında, askerleri gökteki yıldızlar kadar sayısızdı...”³

*Roger Crowley
Tarihçi*

Roma İmparatoru *Konstantin*, Doğu ve Batı kültürlerinin birleştiği noktada ve kolay savunulabilir bir konumda olması nedeniyle Roma'nın başkentini 324'te *Byzantium*'a taşımış, şehrin adını da *Nova Roma*'ya (Yeni Roma) çevirmişti. Ölümünün ardından şehir Konstantinopol adını aldı ve on beşinci yüzyıla kadar Batı

3 Roger Crowley, *1453: The Holy War for Constantinople and the Clash of Islam and the West*, Hachette UK, 2013 (tanıtım yazısından).

Osmanlılar, artık sadece bir şehir devletten ibaret kalmış Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan Konstantinopol'ü alarak, toprakları içinde kalan bu Hristiyan adacığının varlığına son noktayı koymuş; gerçek anlamda bir imparatorluğa dönüşmüşlerdi.

Akdeniz'de Hristiyanlığın ve Batı medeniyetinin bayraktarlığını yapan Bizans İmparatorluğu'nun kalbi oldu.

O günler aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun da baş döndürücü hızla genişlediği günlerdi. İmparatorluğun asıl büyük zıplamayı yapması için önünde önemli bir engel daha vardı: *Bizans İmparatorluğu*. Zamanla parçalanarak eski haşmetinden uzak düşmüş olan Bizans, Müslüman Türkler kapısına dayandığında Boğaz'ın kenarına yayılmış başkentine sıkışıp kalmıştı. Şehrin parlak beyinleri, özellikle o zamanlarda yeni yeni filizlenen Rönesans dalgasına kapılarak İtalya'ya gitmişti. Yanı başında yükselen Müslüman Osmanlı, Anadolu'dan aldığı güçle şahlanırken; Hristiyan Bizans dibe doğru yuvarlanıyordu. 1452'de Osmanlı İmparatoru *II. Mehmed*, bu şehir imparatorluğa son darbeyi vurmak için kolları sıvadı. Boğaz'a koca bir kale inşa ettirdi.

Deneyimli ve devasa bir ordu topladı. Bizans'ın müttefikleri olan Macaristan ve Venedik'in tarafsız kalmasını sağladı. Şehri daha önce defalarca kuşatmış olmalarına rağmen her defasında efsane savunma surlarına takılıp kalan Arapların aksine, Osmanlılar top kullanma konusunda hünerliydi.

Müslüman Türkler, 1453 yılının Nisan ayında başlayan 54 günlük kuşatmanın ardından, 29 Mayıs 1453'te toplarıyla uzun uzun dövdükleri surları aşarak nihayet Hristiyanların bu önemli başkentine girmişlerdi. Bizans imparatoru *Konstantinos Paleologos* şehrini savunurken öldü. Hristiyanlığın en büyük mabetlerinden olan Ayasofya, camiye dönüştürüldü. II. Mehmed, artık *Fatih Sultan Mehmed*, toprak bütünlüğünü sağlamış Osmanlı ise, gerçek anlamda bir imparatorluktu.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Konstantinopol'ün düşüşü Orta Çağ'ın bitişi de oldu. Avrupa'da yeni bir sayfa açıldı. Bizans âlim ve sanatçılarının birçoğu İtalya'ya kaçarak ileride tüm kıtanın çehresini değiştirecek *Rönesans* akımının beyin takımına katıldı. Tabii hepsi kaçmamıştı. Kalanlar *Fatih*'in sarayında görev alarak Osmanlı Rönesans'ının tohumlarını attı. Bizans'ın yıkılmasının ardından siyasi mirasını, kendisini III. Roma olarak isimlendiren Çarlık Rusya'sı sahiplendi. Ortodoks Kilisesi'nin liderliği de yine Rusya'ya gitti.

Bizans'ın Batı'dan kopmasıyla Karadeniz'e çıkışını ve Asya'yla olan kara bağlantısını kaybeden Avrupa, biraz da zorunluluktan, coğrafi keşifler yoluyla yeni dünyalara açıldı. Bu keşifler hem Avrupalı güçlerin hem de bununla bağlantılı olarak dünyanın çehresini değiştirecekti. *Fatih*'in Konstantinopol'ü fethi, Müslüman Türklerle ihtişam ve prestij kazandırmış; Osmanlı, uluslararası arenada ilk kez İmparatorluk olarak tanınmaya başlanmıştı.

Akılda kalanlar

- ✓ *Bizde bilinen yaygın ve yukarıda dile getirdiğim kanaatin aksine, Avrupalı tarihçilerin birçoğu Konstantinopol'ün fethinin çağ açıp çağ kapadığına inanmaz ve fetihten önce zaten İtalya'da Rönesans'ın adımlarının atıldığına inanır. Bu görüşe göre Avrupa o yıllarda denizcilik ve haritalama konusunda durdurulamaz bir ivme kazanmıştı ve fetih, sadece olacak olanları biraz daha hızlandırmış oldu.*
- ✓ *II. Mehmed, Konstantinopol'ün Roma İmparatorluğu'nun 330'da Roma'dan İstanbul'a taşınan başkenti olmasından hareketle, sıfatları arasına Kaiser-i Rum (Doğu Roma İmparatoru) unvanını da ekledi.*
- ✓ *Konstantinopol'ü daha önceden Mesleme bin Abdülmelik ve Emevi Halifesi Muaviye'nin oğlu Yezit'in komuta ettiği ordular dörder yıl boyunca kuşatsalar da almayı başaramamışlardı.*
- ✓ *Bin yüz yıllık tarihe sahip Konstantinopol onlarca defa kuşatılmasına rağmen, ilki 1204'te, Dördüncü Haçlı Seferi'ne çıkan Hristiyanlar; ikinci ve son keresinde de Osmanlılar tarafından olmak üzere sadece iki kez ele geçirilebildi.*
- ✓ *Bizans imparatorları kızgın kömür, kükürt ve zift karıştırarak yapılan, suda yanabilen ve Yunan Ateşi olarak bilinen tarihin ilk kimyasal silahıyla Konstantinopol'ü asırlarca işgallere karşı korudu.*

Yenilmezlik sihrinin bozulduğu gün

OSMANLI İNEBAHTI'DA SUYA GÖMÜLÜYOR

7 Ekim 1571

“Türklerin yenilmez olduğu konusunda,
bütün ülkelerin yanıldığı gün...
Hristiyanlığın en hayırlı günü.”⁴

Cervantes

İnebahtı'nda yaralanan İspanyol yazar

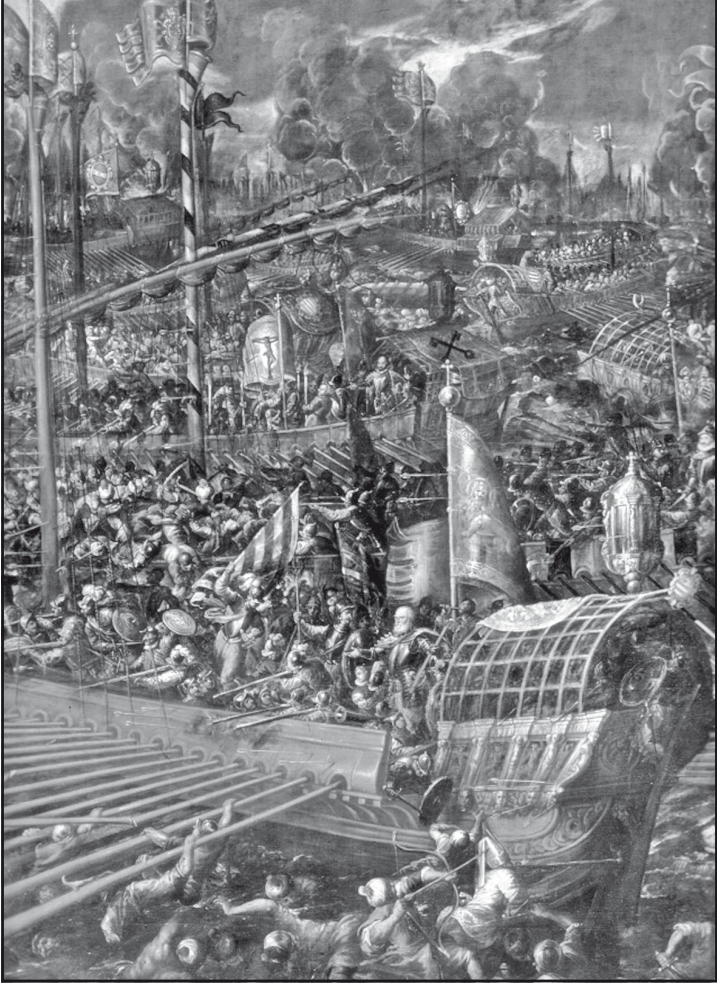
“Muhteşem Süleyman” lakaplı *Kanuni Sultan Süleyman*'ın idaresi altındaki Müslüman Türkler; Arabistan Yarımadası, Suriye, Irak, Mısır, Kuzey Afrika'da fırtına gibi esiyor, Karadeniz'in kuzey kıyılmasına yerleşiyor, Avrupa'ya korku salıyorlardı. 1526'da Macar savaşçıları Mohaç meydanına gömülmüştü. Müslümanların ilerleyişini durduracak tek güç olarak Habsburg Hanedanlığı göze çarpıyordu.

1529'da Viyana işgalden son anda kurtulmuş, Türkler uzun süren kuşatmadan eli boş dönmüştü. Ama bu onları durduramayacaktı. Bir süre sonra gözlerini Malta'ya diktiler. 30 bin asker ve 181 parça gemiden oluşan donanmayla adanın kapısına dikildiler. Hedef, Akdeniz'in kalbindeki bu stratejik noktayı alarak tüm Hristiyan Avrupa gemilerini Akdeniz'den sürmek ve deniz ticaret

---

4 Miguel de Cervantes, *Don Quixote*: Cilt I, bölüm 13, BoD, 2018, s. 69.

Batılılar İnebahtı'nda donanmasını denize gömerek özgüveni zirve yapmış olan Osmanlı'ya iyi ve pahalı bir ders vermişlerdi ama Sokullu'nun da dediği gibi bu, kesilen sakalın yerine daha gürünün çıkmasına engel olamayacaktı. (İtalyan ressam Giorgio Vasari'nin Papa Pius'un emri üzerine İnebahtı zaferini ölümsüzleştirmek üzere 1572'de Vatikan Sarayı'nın Kraliyet Odası'ndaki (Sala Regia) duvara yaptığı resim).

yollarının kontrolünü ele geçirmekti. Denizlerdeki hâkimiyetleri ve ekonomik güçleri sayesinde tüm Avrupa önlerinde diz çökecekti. *En azından plan buydu...*

Kanuni'nin emriyle Osmanlılar 1565'te Malta'ya yüklendi. Lakin destansı bir kuşatma savaşına rağmen Malta Şövalyeleri tarafından geri püskürtüldüler. Osmanlı soluklanmak için bir süre durdu. 1566'da Avrupadaki ruhani liderlikte devir teslim yaşandı. Yeni papanın adı *V. Pius*'tu. Sofuluğuyla dikkat çeken ve uzun yıllar boyunca felsefe ve teoloji öğreten Katolik dünyasının bu yeni lideri, diğerlerine nazaran daha alçakgönüllü ve içe dönük bir karakterdi. *Bir başka özelliğiye, Hristiyanlığı Osmanlı Türklerine karşı koruma konusunda oldukça ciddi olmasıydı.* Türklerin Avrupa'yı rahat bırakmayacaklarını biliyordu. Viyana ve doğu sınırları sürekli bir tehdit altındaydı. İtalya'da, Papalığın himayesindeki küçük şehir devletleri de yakında tehlikeye düşebilirdi.

Süleyman'ın varisi *II. Selim*'in emri üzerine 1571'de Kıbrıs'ın alınmasıyla Vatikan'da alarm zilleri çalmaya başladı. Zira Osmanlı donanması bu kez doğrudan Venedik'i gözüne kestirmişti. *Pius*'un çağrısıyla Akdeniz'deki Hristiyan güçler, Osmanoğulları'nın Akdeniz'de giderek artan etkinliğini budamak için devasa bir ordu toplamaya koyuldu. Sicilya Adası'nın Messina Limanı'nda temmuz ve ağustos aylarında toplanan ve İspanya, Malta, Cenova, Papalık devletçikleriyle Savoy'dan gelen gemilerin oluşturduğu Kutsal İttifak donanmasına Avusturyalı *Don John* komuta ediyordu. Avrupalıların duasını ve Papanın manevi gücünü arkasına alan 212 gemilik bu donanma Akdeniz'e açıldı. Taraflar kozlarını paylaşmak için Yunanistan açıklarındaki Patras Körfezi'nde karşı karşıya geldi.

Vatikan arşivlerine göre 7 Ekim 1571 sabahı *Pius* ve havarileri Santa Maria Maggiore Bazilikası'nda Katoliklerin zaferi için dua ediyorlardı. İki devasa donanma Akdeniz'de birbirlerine ateş yağdırdığı esnada *Pius* yakarışlarına devam ediyordu. Yine kayıtlara göre gün ortalarına doğru kardinalleriyle yaptığı görüşmeye ara verdi ve ellerini kaldırarak "İşlere ara verin! Şimdi yapmamız gereken asıl iş, Katoliklere verdiği bu zafer için Tanrı'ya

şükranla dua etmektir!”⁵ diyecekti. Denilene göre zafer, papaya malum olmuştu. Diyenler haksız da sayılmazdı zira dört saat süren savaşın ardından *Ali Paşa* komutasındaki Osmanlı donanması tam anlamıyla hezimete uğradı. Kutsal İttifak 50 gemisini ve 13 bin askerini kaybetti. Buna karşılık neredeyse aynı sayıda köle, Osmanlı donanmasındaki gemilerden kurtarılmıştı. Osmanlılar 25 bin civarında ölü ve yaralı vermiş, 3 bin 500 denizcisi de esir düşmüştü. Ayrıca 210 gemi kaybetmiş, bunların 130’u düşman tarafından ele geçirilmişti.

Günün sonunda 7 Ekim 1571, Osmanlı için kara, Avrupalılar içinse gururla anacakları bir gün olarak tarihe geçiyordu...

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

İnebahtı, 16. yüzyılın ve tarihin en büyük deniz savaşlarından biri olarak zihinlerde yer etmiş olsa da Avrupa açısından pek önemli bir stratejik sonuç doğurmadı. 1573’te denizlerde tamamen tükenen Venedik; Osmanlı’yla mücadelesinde pes etmiş, Kıbrıs tamamen Osmanlı denetimine girmiş, 1574’te Türkler, La Goulette ve Tunus’ta zafer kazanmışlardı. Buna rağmen İnebahtı, sınırsız gibi görünen Türk gücünün büyüsunü bozmasıyla zihinlerde yer etti. Zaten 1580’lerden itibaren muazzam Osmanlı donanması kendiliğinden çözülme sürecine girecekti. Bununla birlikte Haçlıların bu zaferi, dönemin ünlü ressamı *Titian*, *Tintoretto*, *Veronese*, *Vicentino* ve *Vasario*’nun tablolarına ilham kaynağı olacak kadar moral aşılamıştı Hristiyan dünyasına.

Zafer, yüzyıllardır Avrupa’da giderek büyümekte olan Türk korkusunu az da olsa dindirmiş, aynı savaşta Türklere karşı çarpışmış olan ünlü İspanyol yazar *Cervantes*’in de işaret ettiği gibi, Türklerin de “yenilebilir” olduğunu göstermişti. Avrupa Hristiyanlığının zor günler geçirdiği bir dönemde gelen bu zafer, Hristiyanların kendine güvenini arttırmış ve Osmanlı’nın denizler üzerinden Batı’ya doğru genişlemesine bir süreliğine de olsa sekte vurmuştu.

5 James Corkery, Thomas Worcester, *The Papacy Since 1500: From Italian Prince to Universal Pastor*, Cambridge University Press, 2010, s.67.

Akılda kalanlar

- ✓ *Osmanlı donanması yeteri kadar hazırlanmadan yola çıktı. Özellikle Pertev Paşa'nın asker ve kürekçilerin eksik olduğuna dair uyarıları dikkate alınmadı. Paşa, İnebahtı Limanı'nda kalınmasını ve savunma savaşı yapılmasını önermişti.*
- ✓ *Donanma darmadağın olsa da sadece Uluç Ali Paşa'nın kumandasındaki sağ kanat hiçbir kayba uğramadı ve üstelik düşmana da bir hayli zayıat verdirdi. Paşa, bu başarısının ardından Kaptanıderyalığa getirildi ve "Kılıç Ali Paşa" olarak anılmaya başlandı.*
- ✓ *Osmanlı kaynaklarında "Sıngın" olarak da geçen savaşta, Müezzinzâde Ali Paşa gibi birçok değerli Osmanlı paşası ve beylerbeyi de öldüğü için komuta kademelerindeki yetişmiş insan gücü sekteye uğradı*
- ✓ *İmha olan donanma yerine yenisinin yapılmasını isteyen Sokullu Mehmed Paşa, mazeretler dile getirilmesi üzerine tarihe geçen sözünü söylemişti: "Devletin servet ve kudreti o derecededir ki, gerekirse donanmanın demirlerini gümüşten, halatlarını ibrişimden, yelkenlerini atlastan yapabilir."*
- ✓ *Sokullu'nun savaşın ardından görüştüğü Venedik elçisine hitaben tarihe geçen bir başka vecizesi de şöyle oldu: "Biz Kıbrıs'ı almakla sizin kolunuzu kestik, siz İnebahtı'nda bizi yenmekle sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kolun yerine yenisi gelmez, fakat kesilen sakal daha gür çıkar."*

*Osmanlıların Avrupa içlerine ilerleyişi
dramatik bir şekilde sona eriyor*

OSMANLI VİYANA'DA BOZGUNA UĞRUYOR

12 Eylül 1683

“Osmanlılar kaçarken öyle çok barut ve
cephane bıraktı ki,
bir milyon florin eder.”⁶

Polonya Kralı Sobieski

Polonya Kralı *Jan III. Sobieski*, Viyana yakınlarındaki Kahlenberg tepelerindeki şapelde diz çökmüş, “Beni Türklere karşı muzaffer kıl.” diyerek Tanrı’ya yakarıyordu. Tanrı, bu kez, savaşma bilinci daha yüksek ve daha iyi hazırlanmış Hristiyanların sesini duyacaktı.

Öğleden sonra *Sobieski*’nin komutasındaki Polonyalı süvariler, ölüm olmuş, yeniçerilerin üzerine yağıyordu adeta. Viyana’yı ikinci kez kuşatmış olan Osmanlılar, bir anda kendilerini kuşatma altında bulmuş, panik içinde dağılmışlardı. Kan oluk oluk aktı, atlar dizlerine kadar kan deryasına battı.

Kral, ertesi gün Viyana Kuşatması’nın komutanı *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa*’nın çadırından karısına yolladığı mektupta, “Osmanlılar kaçarken öyle çok barut ve cephane bıraktı ki, bir milyon florin eder.” diyecek ve Osmanlı kampını “neredeyse

6 William Richard Morfill, *The Story of Poland*, G. P. Putnam’s sons, 1893, s.166.

O zamana kadarki bilinen en büyük atlı hücum sahne olan II. Viyana Kuşatması'nda Osmanlılar, on beş bin asker kaybetmişlerdi. Getirdikleri üç yüze yakın topun hepsi imha olmuştu. İmha olanlar arasında "Büyük Türk" imajı da vardı... (Kuşatmayı resmeden ve Viyana Müzesi'nde sergilenen çalışmalardan biri).

Varşova kadar büyük." şeklinde tanımlayacaktı. Mektubun tamamına bakıldığında, kazandığı zaferin öneminden ziyade elde ettiği ganimetin büyüklüğünden dolayı heyecan duyan bir lider tablosu ortaya çıkıyordu. *Halbuki kral, resmen Avrupa Hristiyanlığını kurtarmıştı.* Bununla birlikte Polonyalı, Osmanlıların geride bıraktığı yeşil bayrağı Papa'ya göndermeyi de ihmal etmedi. Üzerine özellikle 'Veni, Vidi, Deus Vicit' yazmayı da unutmamıştı: "Geldim, gördüm ve Tanrı mağlup etti."

Viyana bozgununun bedelini kellesiyle ödeyen *Kara Mustafa Paşa*'nın başı gümüş tepsi içinde padişaha yollanırken, tarihin ibresi de Osmanlı'nın aleyhine dönmeye başlıyordu...

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Viyana bozgunuyla başlayan Osmanlı geri çekilmesi, 1918'e yani imparatorluk ilk dünya savaşında hezimete uğrayıp dağılana dek sürdü. Kuşatmanın ardından Osmanlılar on altı yıl daha ümitsizce savaşmaya devam etti. 1699'daki Karlofça (Karlowitz) Antlaşması'yla sona erecek bu süreçte Macaristan ve Transilvanya

da ellerinden uçup gitti. Avusturya başat bir güç olarak sivrilme-ye başladı. Bu bozgunla başlayan süreçte Avusturya ve Rusya, Avrupa'da Osmanlı'nın belalısı olarak sahne aldı. Kuşatmanın baş-lica değıştirdiğı şeyse, Avrupalıların zihinlerine yer etmiş “yenilmez Türk” algısıydı. Görmüşlerdi. Onlar da yenilebiliyordu. Üstelik artık hep yenileceklerdi de...

Akılda kalanlar

- ✓ *Osmanlılar, çok uluslu bir Hristiyan güçle savaştı. Avrupa'nın kalbinde verilen bir din savaşı olduğu, hatta Hristiyanlığın kaderi söz konusu olduğu için Avrupalı Hristiyan güçler Papa'nın çağrısıyla tek vücut olmayı başarabilmişlerdi.*
- ✓ *Bazı tarihçiler kuşatmanın başarısız olmasını, Kara Mustafa Paşa'nın “ganimet sağlam olsun” mantığıyla şehri fazla tahrip olmadan ele geçirme isteğine ve bunun için de topyekün saldırdı emri vermemesine bağlasa da Kırım Hanlığı'yla Moldovya ve Transilvanya beylikleri gibi müttefiklerin söz verdikleri desteği vermemesi sonuçta etkili olmuştu.*
- ✓ *Fiyaskoyla sonuçlanan kuşatma Kara Mustafa Paşa'yı kellesinden ederken, Sobieski'nin kendisini paha biçilmez hale getirmişti. Zira zaferinin ardından Türkler tarafından Leh Aslanı olarak isimlendirilen Sobieski, Papa'nın “Avrupa Hristiyanlığının kurtarıcısı” şeklindeki övgüsüne de mazhar olmuştu.*
- ✓ *Her 12 Eylül'de Hz. Meryem'i anmak için kutlanan Meryem'in Kutsal Adı Yortusu, Viyana zaferini şereflendirmek isteyen Papa XI. Innocent'ın emriyle 1684'ten itibaren Roman Katolik Kilisesi'nin takvimine eklendi.*

- ✓ *Kuşatma öncesi pide gibi düz hazırlanan Croissant (krosan), Viyanalı fırıncılar tarafından kuşatma sonrası kahraman Sobieski'ye Osmanlı Sancağı üzerindeki hilali andıran şekli ile sunulmuş, ardından da tüm Avrupa'ya Viennoiserie (Viyana Çöreği) adıyla yayılmıştı.*
- ✓ *Efsaneye göre kaçan Osmanlı ordusu geride kahve çekirdekleriyle dolu torbalar bırakmış, Sobieski bunlardan birini subayı ve çevirmeni Georg Franz Kolschitzky'e vermiş, o da sonraları çok meşhur olacak Viyana kahvehanelerinden ilkini kurmuştu. Tabii ki bu tatlı söylentiye destekleyen bir veri olmadığını da ekleyelim.*
- ✓ *Bir efsane de müzikle ilgili. Yine derler ki, panik içinde kaçan Osmanlı ordusunun geride bıraktıkları arasında, muhtemelen mehteran ekibine ait olan simballer, kös davulları ve üçgen ziller bulunuyordu. Batı'nın bu enstrümanlarla tanışması bu sayede olmuştu.*

Kitleler ekmek ve eşitlik diye ayaklandı;
dünya değişti

FRANSIZ DEVRİMİ PATLAK VERİYOR

14 Temmuz 1789

“Hükümet halkın haklarına tecavüz ederse,
isyan etmek; halk için, halkın her kesimi için
hakların en kutsalı, görevlerin en
kaçınılmazıdır.”⁷

Marquis de Lafayette (1790)

Fransa 1789 yazında dötrnala devrime koşuyordu. Yıllardır peş peşe yaşanan kıtlıklar halkı çileden çıkarmış, açlıktan nefesi kokmaya başlayan ahali krala dış bilemeye başlamıştı. Fransa için sıkıntılı günlerdi. *Yedi Yıl Savaşları*’yla Kuzey Amerika’daki tüm sömürgelerini kaybettiği gibi, bu savaş sonucu hazinesi de kuru-muştu. Taze kaynak arayan iktidar, akla ilk geleni yaptı ve yeni vergiler saldı, mevcut olanları arttırdı. Kral XVI. *Lui*, soyluları top-layıp toprak mülkiyeti üzerinden vergi alacağını söyleyince soylular huysuzlandı. Parlamentonun toplanmasını istediler. Parlamento; soylular, din adamları ve köylü ve tüccar sınıfından seçilen üç ayrı kamaradan oluşuyordu. Bunların kendi aralarındaki uçurum da cabasıydı. Sistemin tüm yükünü neredeyse halkın çoğunluğunu oluşturan köylüler çekiyordu. Vergi veriyor, askerlik yapıyor,

7 Hippolyte Taine, John Durand, *The Origins of Contemporary France*, cilt 4, P. Smith, 1931, s. 6.

soyluların ve din adamlarının topraklarında çalışıyorlardı. Üstelik hiçbir hakka da sahip değillerdi. Bununla birlikte Sanayi Devrimi ülkedeki orta sınıfın önünü açmıştı. Daha sonradan *burjuvazi* adını alacak olan bu zengin tüccar sınıf, elindeki ekonomik güçle paralel siyasi gücü olmamasından fena halde rahatsızdı. Fransa'da her şey kraldan soruluyordu. O da iktidarını, eğer lütfederse, sadece kilise ve soylularla paylaşıyordu. Üstelik bu iki sınıfın vergi için eli cebine gitmezdi. Bütün yük, orta direği oluşturan köylüler ve tüccarların sırtındaydı. Zamanla tüccarlar, köylülere “Yahu neden bütün yükü biz çekiyoruz, diğerleri de vergi versin!” deyince saatli bomba tıklamaya başladı. Böylelikle bu iki sınıf, krala başkaldırdı ve yeni bir anayasa, vergi indirimi, gümrük duvarlarının kaldırılması ve daha fazla siyasi ağırlık gibi taleplerle sokaklara döküldüler. Kral, bu taleplere kulaklarını tıkadı. Başına gelecekleri tahmin etse, bunu asla yapmazdı.

Öfkeli kalabalık ve onlara destek veren isyancı ordu birlikleri, monarşinin zulmünü sembolize eden ve monarşi karşıtlarının tutulduğu Bastil Hapishanesi'ni bastıklarında, takvim yaprakları 14 Temmuz 1789'u gösteriyordu. Baskın basanın oldu. Hapishane ele geçirildi, tutuklular serbest bırakıldı. Bu olay, *Fransız Devrimi*'nin fitilini ateşlemiştir.

On yıl sürecek olan ve nihayetinde kralın ve ekmek bulamadıkları için sızlanan kalabalık için “O halde pasta yesinler!” dediği rivayet⁸ edilen sevgili karısı *Marie Antoinette*'in de aralarında bulunduğu on binlerce kişinin kellesinden olduğu siyasi kriz ve terör dönemi işte böyle başlamıştı. Devrimin hemen ardından

8 İşin aslı bu söz, aynen bu şekilde olmasa da bir asır kadar önce yine bir kraliyet mensubu olan; 14. Lui'nin karısı Marie Therese tarafından “O halde pâté'in (etli/balıkli, sebze ve baharatlı bir ekmek türü) kabuğunu yesinler!” şeklinde dillendirilmişti. Fransız filozof Rousseau, Marie Antoinette daha 9 yaşındayken kaleme aldığı otobiyografisinde (Confessions), ekmek bulamayan köylüler için “Qu'ils mangent de la brioche” (Bioche yesinler) diyen bir prenesten bahseder (Bioche, sütlü yumurtalı, kek kıvamında bir ekmek). Fransız Devrimi'ne giden hararetili günlerde bu cümle, “pasta”yla güncellenerek tedavüle sokulur ve kabak, lükse tutkunluğuyla bilinen dönemin kraliçesi Marie Antoinette'in başında patlar!

“Özgürlük, eşitlik, kardeşlik!” sloganlarıyla sokaklara dökülen Fransızlar, monarşiyi alaşağı ettikleri gibi, kibritini çaktıkları milliyetçilik ateşiyle bir bakıma dünya üzerindeki diğer imparatorlukların dibine de dinamit yerleştirmişlerdi.

başlayan kaos dönemini takiben, 1792’de Cumhuriyet ilan edildi. Ardından devrim mahkemeleriyle cumhuriyet karşıtlarının kellesi giyotinle tanıştı. İşte o andan itibaren Fransa, akıl almaz bir rejim değişikliği trafiği yaşayacaktı. Ülke, devrimi takip eden 75 yıl boyunca, sırasıyla cumhuriyet, diktatörlük, anayasal monarşi ve imparatorluk rejimiyle yönetilerek baş döndürücü bir seyriz izledi ve sonunda cumhuriyet de karar kılındı.

NEYİ DEĞİŞTİRDİ?

Devrimin 1789'da başlayıp 1790'da biten ilk dalgasında Fransızlar, ülkelerinin siyasi manzarasını değiştirdi. Asırlardır devam edegelen monarşi ve feodalizm gibi kurumları ortadan kaldırdı. (Her ne kadar sonradan *Napolyon* monarşiyi canlandırsa da cumhuriyet son durak olacaktı). Kendisinden önceki Amerikan Devrimi gibi, Fransız Devrimi de aydınlanmacı fikirlerden, özellikle millî hâkimiyet ve devredilemez insan hakları gibi kavramlardan etkilendi. Devrim başlangıçtaki hedeflerinin hepsini hayata geçiremeyip kısa sürede kan banyosu yapılan siyasi bir ortam doğursa da modern “ulus” kavramının ortaya çıkmasında büyük rol oynadı. “Özgürlük, eşitlik, kardeşlik!” (*Liberty, Equality, Fraternity*) düsturuna yaslanan Fransız Devrimi, insanoğlunun doğuştan gelen inkâr edilemez haklarına yaptığı vurguyla, insanın kendi kaderini kendisinin tayin etmesi fikrini pekiştirdi. Bu haliyle, aralarında Osmanlı'nın da bulunduğu çok uluslu imparatorlukların dönüşme ve dağılmasındaki önemli faktörlerden biri oldu. Bunu biraz daha açalım isterseniz.

Fransızlar devrimle ülkelerindeki mutlak monarşiyi yıktıkları gibi, “egemenliğin halka ait olduğu” fikrini de dolaşıma soktu. Sonuç olarak milliyet, eşitlik, hürriyet, adalet gibi ilkeler tüm dünyaya yayıldı. Bununla birlikte devrimin Osmanlı için hem olumlu hem de olumsuz yansımaları olmuştur. Her ne kadar Osmanlı, Fransa'da yanan bu ateşe başta kayıtsız kalsa da ateş bir şekilde sınırlarına dayanacaktı. Devrimin yukarıda bahsettiğim prensipleri dünya genelinde benimsendikçe, Osmanlı da vatandaşlık haklarının korunması, yargı güvencesi, din ayrımı yapılmaksızın herkesin kanunlar önünde eşit kabul edilmesi gibi ilkeleri benimsedi. Demokrasi fikrinin bu topraklarda kökleşmesinde Fransa'da yaşanan bu deneyimin büyük katkısı oldu. Sosyal hayatı zamanın ruhuna uydurmak ve bir yandan da saltanat üzerindeki baskıyı hafifletmek için hayata geçirilen *Tanzimat Fermanı* ve ülkemizin ilk anayasası olarak bilinen *Kanun-i Esasî*'nin kabulünde Bastil'i basanların izini de görmek mümkün.

Diğer yandan devrimle beraber, “millet” kavramının cazibesi daha da arttı. Milliyetler konuşulmaya başlanınca doğal olarak milletler üstü bir siyasi kimlik olan imparatorluklar için de çanlar çalmaya başladı. Milliyetçilik akımının şahlanmasıyla 19. yüzyıl Osmanlı açısından “Ayaklanmalar Yüzyılı” oldu ve imparatorluk çatırdamaya başladı.

Fransız Devrimi’nin en önemli sonuçlarından biri de Fransa’nın saldırgan bir dış politika benimsemesi oldu. Önce 1792’den 1803’e dek süren ve Fransa’daki yeni rejimi korumak ve diğer Avrupa monarşilerine de yaymak adına yapılan *Fransız Devrimi Savaşları*, ardından da Fransız Devrimi’yle sahneye çıkıp sonrasında da sahneyi ele geçiren Napolyon’un ihtiraslarıyla alevlenen *Napolyon Savaşları*’yla Fransa dünyaya kan kusturdu.

Akılda kalanlar

- ✓ Montesquieu, Didero, Voltaire ve özellikle yazdığı *Sosyal Mukavele (Contrat Social)* isimli eserinde insanın hür olarak doğmasına rağmen her yerde zincire vurulduğunu, hakları çiğnenenlerin haklarını geri almak için ihtilal yapmaya hakları olduğunu vurgulayan Jean Jacques Rousseau gibi aydınlanmacı fikir adamları, devrimin entelektüel zeminini hazırladı.
- ✓ Kırk bin kadar kellenin giyotinle kesildiği 1793–1794 yılları arasındaki dönem, tarihe Terör İktidarı olarak geçti. Bu dönemde yeni rejime muhalif olmak değil, muhalefeti aklından dahi geçirmek ölüm sebebiydi.
- ✓ Devrimin ardından sivrilen ve Fransız Devrimi Savaşları’nda Fransa’yı zaferden zafere taşıyan Napolyon Bonaparte, zamanla ülkenin mutlak hâkimi oldu.